

Edvards Vulfs

Jēkabs Krauklis

Drāmatisks tēlojums no zemnieku dzīves

Personas:

Pēteris Krasts, saimnieks

Grieta, viņa sieva

Jēkabs Krauklis, strādnieks

Zete, kalpone Krasta mājās

Vecā Līze, pagasta nabadze, Kraukļa māte, neredzīga.

Notiek Latvijā

Tumša zemnieku istaba ar baļķu sienām un diviem maziem lodziņiem. Liels koka galds, koka soli, pāris krēslu. Otrā kaktā Līzes gulta, kurā Līze guļ. Viena otrai galā — saimnieku un Zetes gulta. Uz galda deg maza lampa. Istabas tumsa baiga, savādu gaidu pilna

Z e t e sēd pie Līzes gultas pie ratiņa un vērpj; dzied paklusu kādu tautas dziesmiņu.

L ī z e kā pa miegam: Kas tur nāk?... Kas tur ienāca?

Z e t e: Kur ienāca?... Te neviens nav ienācis...

L ī z e: Es dzirdēju soļus... Smagus soļus... Tas bija vīrietis, kas ienāca...

Z e t e: Esmu še gluži viena...

L ī z e: Nē. Ienāca, ienāca... Es dzirdēju, ka ienāca...

Z e t e: Jums jau arvienu tā izliekas... Jūs labi nedzirdat... Jums visādas skaņas skan ausīs...

L ī z e: Nē... nē... (Piepeši, noslēpumaini): Ah!... Tas būs viņš... Viņš tas būs... Kāpēc jūs to slēpjat no manis?... Jūs negribat, ka es viņu atkal redzu... Manu mīlo, labo dēliņu... (Tricošu balsi) Ak, laižat taču viņu pie manis... Viņš tāds noguris, slims... novārdzis pavisam... Es viņu apgērbšu... Jēkab, dēliņ, ej tur pie skapja, tur karājas tava tēva jaunās drēbes... Ej, uzvelc... Viņas tev būs laikā... (Apklust.)

Z e t e: Vai negribat dzert, māmiņ?...

L ī z e nedzird, turpina: Nē, nē, nav tevis, nav... Tu jau esi tālu, manu Jēkabiņ... (Šņukst.) mans Jēkabiņ...

Z e t e pieceļas, pieiet pie Līzes, labāki apsedz viņu: Guļat, māmiņ, guļat. Jēkabs nāks. Nāks. Tad jūs at-

kal būsāt veseli... Viņš ņems jūs pie sevis... Jums būs atkal labi...

Līze uzmanīgi klausas, tad atkārtο, Kates roku saķērusi: Nāks, nāks, nāks... (Atslīgst gultā, aizver acis)

Zete nosēžas atkal pie ratiņa un sāk vērpt, ienāk saimniece.

Grieta kažociņā, ar graudu kurvi rokā; lakats ap galvu; noņem lakatu: Auksts... Sāk celties sniegpu-
putenis... Kad tikai saimnieks ātrāki pārbrauktu no me-
ža... Kad neapmaldītos...

Zete: Vai nu viņš pirmo reizi brauc... ceļš zināms, pazīstams...

Grieta: Tādā laikā viegli var nomaldīties... Pats nelabais tagad savus posta darbus strādā... Viņš noved braucējus no īsta ceļa, purvos un atvaros.

Zete: Skolotājs mums pērn skolā stāstīja, ka neesot nekādu velnu un ļaunu garu... Viss esot tikai ļa-
žu pasakas un tenkas...

Grieta: Skolotājs... Tie mācītie jau daudz ko stā-
sta... Tici tik viņiem... tad gan tālu tiksī... Kad nav
velna, tad jau arī Dieva nevar būt... Jeb vai jūs skolo-
tājs arī Dievam negrib ticēt?... Viņš jau esot luturs un
tiem jau citāds Dievs, nekā mums...

Zete: Es nesaprotu, kā nu Dievs var būt vienam
cilvēkam citāds, nekā otram. Viņam vajag būt priekš
visiem vienam... Labam, taisnam, mīlam un žēlsirdī-
gam... Ja viņš tāds nav, tad tas taču vairs nav Dievs...
(Klusums.) Mūsu skolotājs bija gudrs cilvēks. Viņam
taču vajadzēja to labāki zināt.

Grieta: Dieva noslēpumi nav pieejami cilvēka
prātam... Lai viņš arī nez' cik gudrs būtu... Tur ir se-
višķi izredzēti... Priesteri... Svētie mocekļi... (Žāvājas,
pārkrusta muti.) Svētā Dieva Māte!

Zete: Klau'...

Līze pa miegam: Nāk... nāk... Jēkabs... nāk...

Grieta: Ko viņa teica?

Zete: Viņa murgο... Par Jēkabu...

Grieta: Jā, viņa par viņu... arvien domā... Diezin, kur viņš tagad ir... Ļaudis melš, ka esot dumpiniekos iestājies... Par zasilistu tapis... Nav ar' nekāds brīnums... Viņš jau bija tāds nemiera putns... Nemiera gars...

Zete paklusu: Viņš ļoti milēja grāmatas.

Grieta: Nu jā, nu... Tā jau ir tā nelaime, ka nemācīts cilvēks par daudz guļ grāmatās... Gudrus vārdus par šīm grāmatām teica nelaiķis Orsta mācītājs: Mācīts un saprātīgs cilvēks, teica viņš, redz grāmatā to, kas tur ir, bet nemācīts to, ka tur nav un nedrīkst būt... Kam nu tev, kalpa cilvēkam, to grāmatu vajag... Par skolmeistaru jau neiesi, arājs bijis, arājs paliksi...

Zete pēc mirkļa: Jā, saimniec... nezinu, vai tas labi vai slikti, bet arī man prāts ļoti nesas uz mācīšanos... Tā gribas visu zināt... Kad taču būtu varējusi drusku ilgāki paiet skolā, tad nebūtu bijis jāiet saimniekam kalpot...

Grieta nopūšas: Ak! (Klausas.) Klau', kā putenē... Pārsals mūsu braucējs... (Bridi klusums.)

Zete: Klau'...

Grieta: Nu?...

Zete: Man izlikās, it kā suns būtu ierējies...

Grieta: Es nekā nedzirdēju... Var ar' būt... Lopiņi kūti brēc, suņi klausas un rej... Lopiņi badā izmirušies... Aiznesu šodien uz kūti pēdējo saujiņu graudu... Ak tu, tētīt, ko rīt dosim ēst, nezinu... Bada gads... Ne salmu, ne siena šķūnī, ne graudu klētī...

Zete: Vai tad no kaimiņiem nevar aizņemties?... Viņiem jau vēl esot Dieva svētība?...

Grieta: Kur nu!... Vai tie cilvēki tev dos! Viņi jau ne par naudu labprāt grib dot... Aiz bailēm, ka nepārdod par lētu... Kur nu vēl aizdot. (Klusums.) Būs vai jāpārdod pēdējais lopīšs... Un tad atkal visu ziemu bez piena... Kā mēs iztiksim, kā iztiksim!...

Zete: Tie zuciālisti jau sludinot, ja ierakstīšoties viņu partijā, tad visiem būšot i zemes, i maizes pa pilnam...

Grieta errīgi: Ko nu, ko!... Nerunā jel par tādām lietām... Bezdievīgas valodas... Nu, ja — viņi jau Dievam netiksi... Liec vērā manus vārdus: bez Dieva palīga nekurp netiksi, kaut arī ar septiņiem zirgiem brauktu... Zasilisti... Te jau bija viens tāds zasilists... Plānprātiņš... Vecais Ješka... Tas jau bija īstais pravietis... Runāja kā no bībeles, bet tik vien bija, kā tās runas...

Zete: Mūsējie jau tik viņu sauca par plānprātiņu... Skolotājs teica, ka viņš esot bijis gudrs vecītis.

Grieta: Skolotājs... skolotājs... atkal jau skolotājs!... Tu viņu kā Dievu, katrā vārda galā daudzini... Melš jūsu skolotājs tāpat kā Jaška... atminu, atnāca vienreiz mūsu mājās viņš, tas Jaška... Ienāca iekšā... Bez cepures, basām kājām... Sak, no miesta nākot... Tur „ejot vaļā“!... Laudis staigājot, kā svētkos, ar karogiem un dziesmām. Nākot spēks no rīta puses... Tas visu salauzišot, kas vecs un nederīgs... Uzcelšot jaunus cietokšņus... Lekšot saule... Ausišot rīts... Nu, vai tā nu prātīga cilvēka valoda?

Zete: Viņš tagad sēdot miesta cietumā... Vecais Jaška... Sēdot un cauru dienu dziesmas dziedot. Kad teikuši, ka sūtīšot viņu uz Sibīriju, atteicis: sak', tad jau gan garš ceļš esot priekšā, dabūšot pasauli redzēt un izdziedāties pēc patikas... (Ārā ierejas suns.)

Grieta: Laikam rēja?..

Zete: Jā... Man ar t'ā izlikās... It kā būtu raganas gar logu nočīkstējušas.

Grieta pieiet pie loga: Tik tumšs un sniegs griežas pa gaisu, ka nekā nevar redzēt... Nē, laikam, nav vis pārbraucis... Ak tu, tētīt, kad tik nenotiek viņam kāda nelaime!... Kam viņam vajadzēja šorīt braukt mežā?... To jau tūlīt varēja redzēt, ka taisas putenis... Nedod Dievs!... Tādā laikā, kā tagad, jau labs saimnieks savu suni nedzen no mājas!...

Zete: Cik grūti gan vajaga būt tiem, ka tādā naktī jāslapstas pa mežiem un purviem lai nekļūtu ķērāju rokās... (Drūmi.) Varbūt arī viņš, varbūt arī Jēkabs ta-

gad kaut kur blandas un salst... Cik tas gan briesmīgi saimniec!

Grieta: E, ko nu! Vai arī tu vēl neesi viņu aizmirsusi? Ko nu tik daudz pieminēt... kas gājis, aizgājis...

Zete: Kā nu tik ātri var aizmirst... Viņš taču man bija tik miļš... (Pēc mirkļa.) Es viņu laikam nekad neaizmirsīšu...

Grieta nopūšās: Katram savs krusts... (Skatās pulkstenī.) Pulkstens jau deviņi... Vēls laiks... Cik nu te tālu... Sen jau vajadzēja būt mājā... (Atkal ierejas suns.)

Zete: Nu jau gan laikam brauc...

Grieta: Lai Dievs dod... Man kā akmens no sirds noveltos...

Zete: Varētu iziet laukā paskatīties, bet negribas kustēties no vietas... Cik labi, ka tādā laikā var būt zem jumta!

Grieta: Iešu ķēķī, paraudzīšu viņam tēju un ko iekost... Būs izsalies... (Iziet.)

Zete viena pati, nolaiž pavedienu, aptur ratiņu un nogrimst domās, paklusu: Nabadziņš!... Tā gribas nomesties ceļos un lūgt Dievu, lai viņš liek Jēkabam izbēgt no visām likstām un atgriezties laimīgi šurpu... Še viņu gaida divas sirdis... Mēs abas viņu tā mīlam... (Saliek rokas kā uz lūgšanu. Ārā atskan soļi.)

Krasts ienāk: Labvakar!...

Zete: Labvakar, saimniek!...

Krasts: Tad ta' nosalu, ka nosalu... Brrr... Auksts laiks... Un putina uz nebēdu... (Nopurina sniegu no kažoka un novelk viņu.)

Zete: Mēs jau domājām, ka vai nomaldījušies būsat... (Pieiet pie ratiņa un sāk atkal vērpt.)

Krasts: Kā nu bija, tā bija... Gandrīz vienreiz āliņģi iebraucu... Labi, ka bēris pamanīja, citādi diezin kā būtu izgājis... Kur ta' saimniece?

Zete: Izgāja paraudzīt vakariņas.

(Ienāk saimniece)

Grieta: Tad pārbrauci gan... Un es tā bažijos... tā bažijos... Uzgaidi drusku, tūlīt uzvārisies tēja... Vai zirgs jau stallī?

Krasts: Jā... Nojūdzu... Ieliku steliņģi tos pašus sausus salmus... Auzas vai pavisam izbeigušās... Jādzīvo prātīgi... Tīrais posts... Pašam zēl skatīties... Lopiņš izgājies, izsalies visu dienu un — jākremt tie paši sausie salmi... Ai, ai... Nav gan mums, saimniek, laimes... ar katru gadu iet sliktāki. Itkā kāds būtu mūs nobūris... Laukus nevar, kā pienākas, apstrādāt... Labība nepaaug... Lopi neizdodas... Ne pašam ko mugurā vilkt, ne citam ko dot... Istaba vai apkārt gāzas... Vējš svilpo cauri, kā stedelē... Un pie jaunas tikt jau ne sapņos... Tagad pat... satiku Bērzu... Teic, ka kungs pavēlējis uz to stingrāko piedzīt rentes... Kam neesot, lai pārdodot mantu... Kur lai tagad ņem ko maksāt?... Ne grauda miežu nav ko pārdot... (Rūgti): Nē... Mantu pārdot... Ko tad šie pārdos?... Vai ādu pār acīm vilks nost?...

Grieta smagi nopūšas: Tad jau nu atkal vienas bēdas vairāk... Tā mums iet... Dzīvojam vienos rūpestos un bažās... Kā vienas no kakla nost, otras virsū... (Šņukst.) Grūti gan tādiem, kā mums, pasaulē dzīvot!...

Krasts: E, tā' neraudi jel... Vai nu no tam paliks labāki... Tas pats Dievs... Ej, Zete, paskaties, vai tēja nav uzvārijusies... (Zete aiziet.) Vai zini, saimniec, ko es vēl dabūju mežā zināt...?

Grieta: Nu?...

Krasts: Tas pats pagasta vecākais Bērzs stāstīja... Viņnakt nošauts kaimiņu barons Holsts... Šāvējs izbēdzis, bet muižas ļaudis pazinuši... Tas esot...

Grieta uzmanīgi: Nu, nu?...

Krasts: Jēkabs... Strazdu Jēkabs, kas pie mums dzīvoja...

Grieta: Ak, Kungs!

Krasts: Barona piederīgie izsludinājuši, ka tas, kurš dzīvu vai nedzīvu nogādāšot viņu policijā, dabūšot 500 rubļus... Visapkārt ejot dragūņi, meklēdami viņu...

Grieta pārtrauc: Nerunā jel tik dikti, ka viņa (rāda uz Līzi) nesadzird... Klau... klau... Viņa jau pamodusies...

Līze: Kas tur? Kas tur ienāca?...

Grieta pieiet pie gultas: Tas saimnieks... Saimnieks, Līz'... Pārbrauca no meža...

Līze vājā balsī: Saimnieks... Es domāju Jēkabs... (Lūdzoši.) Krūzīti, saimniec'... ūdeni...

(Grieta pasniedz viņai ūdeni.)

Līze: Paldies, paldies... Dieviņš lai tev atmaksā...

Grieta atiet no Līzes gultas: Redzi nu... Viņa dzird, kad runā...

Krasts klusāk: Nevar zināt, vai viņš neblandās tagad tāpat apkārt...

Grieta: Kas tad?

Krasts: Nu, Jēkabs...

Grieta: Vai Dieviņ... Slikti, slikti... Man tā sirds dreb... Nezinu kādēļ, bet tiklīdz tu par to ieminējies, man palika tik nemierīgi, tik nemierīgi...

Krasts: Kas nu tur ko bīties!

Grieta: Kad viņš kautko nenodara... Tāds cilvēks jau uz visu spējīgs...

Krasts: Mums viņš nekā nedarīs. Mēs pret viņu slikti nebijām, kad viņš pie mums dzīvoja... Kas vien pašiem bija, to ar kalpiem dalījām...

Grieta: Tas nu gan tā ir, bet tomēr... Ļauns cilvēks jau kādreiz tādēļ vien ļaunu nodara, lai citiem būtu par ko bēdāties un viņam ko pasmieties... Ja jau viņš tais zasīlistos iestājies, tad no viņa visu ko var sagaidīt... Tie jau sakot, ka saimnieki nemaz nedrīkstot būt uz pasaules... Visiem esot vajadzīga vienāda mantas tiesa... Jāņemot mums mājas nost un jāizdalot kalpiem...

Krasts: E, kas to nu zin... Vai tu to dzirdējusi...

Grieta: Ļaudis runā...

Krasts: Ļaudis daudz ko runā. Visu nevar ticēt. Tad tālu netiksi. Un Jēkabs bija godīgs cilvēks, kad pie mums dzīvoja. Esmu pārliecināts, ka arī tagad viņš nevar būt slepkava un laupītājs.

Grieta: Bet kaimiņu barons?...

Krasts: Runā, ka viņš esot licis muižkungam Jēkabu nopērt, tādēļ ka šis gumdijis strādniekus, lai pēc saules nestrādādot... Tad Jēkabs arī saskaities... Nogaidījis izdevīgu brīdi un — gatavs!... (Domā.) Labi jau tas nu nebija no viņa... Kaut arī kaimiņu barons bija zvērs cilvēka ģimī. Zemniekus ne par ko neturēja. Stāsta: ja esot kāds no saimniekiem aizgājis pie viņa ko lūgt, viņš nelāvis iet nemaz istabā iekšā... Bijis jāpaliek uz slieģšņa... Bet viņa lielais, plēsīgais suns gulējis viņam līdzās uz krēsla... Kas nevarējis renti samaksāt, to bez žēlastības licis sviest no mājām ārā... Bet tomēr: noziegums paliek noziegums...

Grieta: Jā, jā... Tur nav vārdam vietas...

Krasts: Bet klausies... Nestāsti nevienam... Zetei par visām lietām...

Grieta: Vai nu es stāstīšu...

(Klusums)

Krasts: Pieci simti rubļu... Liela nauda... Smuka nauda... Bet nezīn vis, vai viņu kāds iesķert... Bail taču visiem, ka viņa biedri neatriebjas... Tanīs lietās jau zasilistu biedrībā esot ļoti stingri likum...

Grieta: Jā, jā... Nezin vai i par 1000 rubļiem kāds uzdrošinātos...

Krasts: Labi būtu tagad nopelnīt tādu naudiņu... (Dzīvi.) Ko tu domā, vecen, ko mēs darītu, ja mums laimētos dabūt pieci simti...

Grieta itkā pretodamās, grib atmest ar roku.

Krasts: Nē, nē... Nevis tā... (Iesmejas.) Kur nu... Vai tad es nu iešu viņu ķert... Bet tā citādi... Citā ceļā... Ja man uz reizi, piepeši gadītos kabatā piecisimti rubļu?

Grieta: Nu, ko nu... Samaksātu renti... Liktu uzlikt istabai jumtu... Nopirktu govi... Jaunas ragavas, dzeltenī mālētas... Zini, saimniek, tādas, kā Pintēvam... Mūsu bērīs tādām labi priekšā pasētu...

Krasts: Varētu arī likt pārtaisīt manu kažoku. Apvilkt jaunu virsdrēbi...

Grieta: Nē, nē... Kur nu par drēbēm... Par drēbēm jau labāk i nerunā... Tās vēl kā nekā var paciest... Papriekšu būtu jāapgādā vajadzīgākais...

Krasts: Nu, bez drēbēm jau arī nevar iztikt. Tagad tīri kauns cilvēkos rādīties. Citi ne mežā nebrauc ar tādu kažoku, ar kādu man jāiet viesos...

Grieta: Labāk vecs kažoks, nekā tukšs vēders.

Krasts: Ko nu mēs tik daudz strīdamies... Mums taču to piecusimtu nemaz nav... Nez', vai mēs kad pie viņiem tiksim.

Grieta: Ja būtu pieci rubļi kabatā, i tad būtu labi... Šis tev vēl par simtiem... Maizei beigas... Miltu nav... Ko gan ēdīsim?... Lai nu kā trūktu, bet bez maizes nevar iztikt...

Krasts smagi nopūšas: E—ek... Posta dienas.. Man kādreiz ir tā, ka vai striķi gribētos likt ap kaklu...

Grieta: Kā tu vari runāt!... Pasarg Dievs!

Krasts: Varbūt, ka tās likstas tāpēc nāk pār mums, ka mēs tik maz baznīcā ejam... Zini, saimniec, būs svētdien jābrauc uz baznīcu... Gaveņi stingrāk jāievēro.

Grieta (rūgti): Gaveņi... To jau ir tāpat mums diezgan... Gandrīz vai septiņi pa nedēļu...

Krasts (atspiež galvu rokās): Ir brīži, kad es vairst netiecu Dievam. Vai tad var būt, ka viņam neiežēlojas sirds, redzot mūsu postu?... Vai tad mūsu noziegumi pret viņu tik lieli? Vai tad es esmu kāds slepkava, vai krāpnieks, vai blēdis! (Dikti, itkā uzbudināts). Kādē], kādē] tad viņš man liek tik daudz ciest?

Grieta izbijusies: Vai tu nemaz grēka nebīsties? Dievu nezaimo... to tik nē! Viņš visu dzird.

Zete ienāk ar tēju un vakariņām: Te būs tēja un cepta gaļa.

Grieta: Liec uz galda... (Uz Krastu). Nu, ēd nu, saimniec...

Krasts (sēžas pie galda): Cik labi, ka ir silts ko lekost... (Drūmi) Bet cik ilgi? Drīzi vien būs ar sausu maizi jāapmierinās...

Grieta nopūšas.

Zete sēžas pie ratiņa, klausās, piepeši bailīgi:
Kas tur?

Krasts iztrūcies: Kur? Kas? Es nekā nedzirdu...

Zete: Man likās, ka kāds gar durvīm būtu grabinājies...

Grieta arī izbijusies, bet izliekas mierīga: Ko nu... Laikam vecā māte gultā sakustējās.

Zete: Nē... Vēl grabinās...

Grieta: Man arī likās, it kā suns būtu ierējies...

Krasts pieceļas no galda: Jā... jā... rej.., rej.., (Atskan suņa riešana).

Grieta: Dievs Kungs, esi mums žēlīgs! Es nekā laba neparedzu!...

Līze pieceļas gultā sēdus, savādi izpleš acis: Nāk... Nāk... Nāk... Klau... Klau... Bagāts... Bagāts... tik lepns, tik stalts!... Nāk, nāk..

Zete piesteidzas pie viņas: Apmierināties, māt! Te neviena nav... Nav...

Līze vājā balsī: Nav... nav... (Atgulstas, tikko dzirdami): Nav... (Suņi sāk skaļāki riet. Tad dzirdams, ka kāds viņus apsauc): Karau! Nero! (Riešana rimstas. Pie durvīm klauvē).

Grieta sabrūk krēslā.

Krasts iet bailīgi pie durvīm: Kas tur?

Balss aiz durvīm: Laid iekšā, saimniek... Es tas esmu...

Krasts: Kas tu esi?

Grieta izbijusies, čukst: Tas viņš ir... Viņš... Jēkabs...

Krasts čukst: Ko lai es daru?

Grieta: Es nekā nezinu... nezinu...

Zete bailīgi: Kādēļ jūs negribat viņu laist iekšā?

Grieta: Tu taču nezini... Viņš nošāvis Holstaronu... Viņu meklē...

Zete: Kungs!...

Krasts: Vai laist?

Zete: Laid, saimniek, iekšā. Nevar taču ļaut viņam nosalt... Viņš mums nekā ļauna nedarīs... To es varu apzvērēt...

Krasts: Nu tad lai ar'... (Dikti). Dieva vārdā, nāc iekšā... (Atver durvis. Ienāk Jēkabs. Ģērbies plānā uzvalkā, pusmētelītis mugurā, jērenīce galvā).

Jēkabs: Labvakar, saimniek... Labvakar, saimniec... Labvakar, Katiņ... (Sirsnīgi spiež viņai roku).

Krasts: Ko tu... te meklē?

Jēkabs: Na, saimniek, tu jau trīci... Nebīsties vis... Es jums nekā ļauna nedarīšu... Neesmu no tādiem... Tu man biji labs saimnieks... Es to nekad neesmu aizmirsis...

Krasts: Es... es jau nebīstos... Ko nu...

Jēkabs: Un tu, saimniec, arī apmierinies... arī tu pret mani neesi bijusi slikta... (Klusums, Jēkabs skatās uz vakariņu galda). Kā es esmu pārsalis!... Un te pie jums tik silti... Divas dienas neesmu nekā silta baudījis...

Krasts vilcinādamies: Nu, piesēsties!... Ieēd,, Vai nu cilvēks var bez ēšanas iztikt...

Jēkabs: Paldies, saimniek... (Aplūko istabu). Pie jums te viss tāpat kā pa vecam... (Ierauga vecās mātes gultu; balss viņam iedrebas). Vai viņa vēl tur... guļ?...

Zete: Jā... Runā klusāki... Ka viņa nesadzird...

Jēkabs slauka asaras: Viņa laikam mani gaidīja... pārnākam...

Krasts: Jā... Viņa par tevi vien runā...

Zete: Viņa vēl šovakar runāja, ka tu pārnākšot... Un re, kā iznāca; pārnāca ar'!...

Jēkabs: Kā viņa... vesela?

Grieta nedroši, arī negribēdama klusu ciest: Kas nu par veselību... Vecs cilvēks... Bet nu sēdies, ēd...

Jēkabs sēžas pie galda un sāk ēst.

Krasts: Kā tad tas tev tur iznāca... ar to baronu?

Jēkabs: Tad tu, saimniek, to zini... Nu, nav ar' nekāds brīnums... Kā nu iznāca, tā, ņemu un nošāvu...

(Skarbi iesmejas). Vai nu mazuma ļauna viņš man bija darījis... Zemnieks jau nu, redzi, saimniek, ir tāds darījums — viņš cieš, cieš, bez mēra, bez gala, bet tad — pienāk brīdis un viņš paliek par zvēru... Ēda viņš mani, tas barons, ēda bez sava gala. Turējos, sakodu zobus, bet galu galā neizcietu. Beidzot, kad viņš lika saviem sulaiņiem mani nostiept gar zemi un pēra, kamēr man mugura palika asiņaina, tad es vairs neizcietu. Nogaidīju izdevīgu brīdi un padarīju noziegumu... Redzi, saimniek, kāds es noziedznieks esmu... Vai tev nav bail manis, ko?..

Grieta: Nevajadzēja tev, Jēkab, tā darīt, nevajadzēja. Paciesties vajaga. Atmaksā pieder Dievam...

Jēkabs: Ech, saimniek! zinu, ka nevajadzēja. Bet ko darīt. Mēs taču esam tikai cilvēki. Pienāk brīdis, kur vairs nevar sevi savaldīt. Man pašam tagad arī bieži vien paliek žēl, ka to darīju. Ne sevis žēl, bet tā — vispārīgi... Kas nu mana dzīvība... Vai nu liela lieta, vai viena kalpa dvēsele pasaulē vairāk, vai mazāk...

Grieta: Nerunā tā, Jēkab... Dzīvība ir dārga manta... Dievs viņu devis... Mums nebūs ar viņu apieties kā ar nieciņu, kā ar spēļu lietiņu...

Jēkabs: Jā, tā bibelē stāv rakstīts... (Grib nobeigt sarunu). Vai malku jau izcirti, saimniek?

Krasts: Nē... Kur nu viens pats paspēšu tik ātri...

Jēkabs: Vai tad puīša nav?

Krasts: Nav... Nepieņēmu...

Jēkabs: Nevari atalgot? Grūti mums tagad visiem... I saimniekiem, i kalpiem... Ech, saimniek, kad tu zinātu, kā man tagad gribas strādāt!... Ja nebūtu tā ķeza notikusi, tad ietu es tev rīt līdzī mežā, tad cirstu mēs un zāgētu, ka dūmi vien kūpētu... Es nemaz nezinu, ko es iesākšu, kad viņi mani iesprostos tai tumšajā kambarī. Es taču nevienu dienu nevaru bez darba nodzīvot. Es tur vai nomiršu aiz gaŗa laika.

Grieta: Vai tad nu tūlīt... cietumā?

Jēkabs: E, ko tad, saimniec... Vai tu gan domā, ka viņi man medali dos... Tas jau vēl būtu tas mazākais:

cietumā... Var jau gadīties, ka arī — plintes galā... Tagad stingri likumi un bargi sodi...

Grieta: Dievs Kungs!.. Cik tas briesmīgi, cik briesmīgi!

Jēkabs pagriežas pret Zeti: Na, un ko tu, Zete, saki? Kādu sodu tu man spried?...

Zete aizklāj seju rokām.

Jēkabs: Nu, nu... Tikai neraudi... Te ar asarām neko nepalīdzēsi... Neesi tāda, kā citas sievietes... Es arvien esmu bijis uz tevi lepns... Tev ir dūša... (Pieceļas no galda): Paldies jums, saimniek un saimniece, par vakariņām. Es jau domāju, ka jūs mani pa durvīm ārā nedzīsāt... Kaut jel visi saimnieki būtu tādi!... (Pieiet pie Kates, saņem viņas roku) Ak tu, nabadzīte!... Redzi, kāds tavš Jēkabs slikts cilvēks... Noziedznieks!... Vai tu vēl vari viņu uzskatīt tādām pat acīm, kā agrāk?... Nu, skaties man acīs.

Zete asaraiņām acīm uzlūko viņu droši un mīli.

Jēkabs: Es tev pateicos, Zete... Es to zināju!...

Grieta: Būtu jāiet uz laidaru lopus apkopt... Bet bailes vien iet... (Pieiet pie loga.) Ārā tik tumšs...

Krasts: Paņem lukturi.

Grieta: Liels vējš. Nopūtīs... Bet jāiet tomēr. Lopiņi būs ēst izgribējušies. Salmi vien gan ir, ko dot, bet tomēr labāk taču, kā nekas... Nāc, Zete, sasien man lakatu... (Kate sasien viņai lielo lakatu uz muguras, tad pati uzvelk puskažociņu): Un nu — iesim... (Aizdedzina lukturi) Tu, saimniek, taču vēl neiesi?

Krasts: Pagaidīšu vēl. Cik nu sen kā pārbraucu. Zirgs nebūs vēl barību izēdis... (Saimniece ar Zeti prom.)

(Brīdi klusums)

Jēkabs: Tad tev, samniek, grūti iet, ko?...

Krasts: Vai nu labais Dievs. Sitos kā plīks pa nātrām. Nav gandrīz ne maizes kumosa, ko mutē bāst...

Jēkabs: Jā, jā...

Krasts: Un rente ar' jāmaksā... Kungs taisās sviest no mājām ārā...

Jēkabs: Vai tad daudz ir tā parāda?
Krasts: Divi simti ar rubļiem...
Jēkabs: Nevari kur aizņemties?
Krasts: Kur nu... Kam tad tagad ir nauda...
 Tagad jau ne tik vien, kā divi rubļi kopā nesadzīsi...
Jēkabs: Slikti, slikti... Un istaba tev arī taisās
 gāzties apkārt.
Krasts: Jā... Pa jumtu tek ūdens iekšā...
Jēkabs: Un zirdziņš arī tikai viens pats... Peļņās
 nevari braukt...
Krasts: Kur nu... Ne krietnu ragavu jau nav...
Jēkabs: Žēl man tevis, saimniek... Tu gan būtu
 laimīgs, ja rastos kāds, kas tev piesolītu simtus četrus —
 piecus...
Krasts: Ko nu runāt... Tāda cilvēka jau nav...
Jēkabs: Bet ja nu būtu?... Vai tu justos laimīgs?
Krasts: Kā nu nē... Tad jau no visām likstām
 būtu valā.
Jēkabs: Vai zini ko, saimniek... Es tev sagādāšu
 pieci simti rubļu...
Krasts: Vai nu prāts! Tu? Kur tad tu ņemsi?
 (Bailēs.) Tu taču neesi viņu aplaupījis?!
Jēkabs: Nē, to es neesmu darījis!
Krasts: Bet kā tad? Kur tad tu ņemsi naudu?
Jēkabs: Vai tu šodien biji mežā, saimniek?
Krasts: Jā.
Jēkabs: Satiki vecāko?
Krasts: Jā.
Jēkabs: Un par 500 rubļiem dzirdēji?
Krasts saprazdams: Jā-ā...
Jēkabs: Nu?...
Krasts: Nu?...
Jēkabs: Vai tu negribētu tos piecus simtus no-
 pelnīt, saimniek?
Krasts: Kā? Tu taču nedomā, ka es tevi uzdo-
 šu tiesām?
Jēkabs: Bet kāpēc tad nē? Tev taču naudas
 vajag...

K r a s t s: Es taču neiešu pārdot cilvēka dzīvību par 500 rubļiem! Vai tu traks...

J ē k a b s: Bet ja nu es to gribu!...

K r a s t s: Kā gribi? Tu gribi, lai tevi nodod tiesām?

J ē k a b s: Šodien vai rītu... Tā kā tā mani noķers... Draguņu pilni meži... Drusku agrāk vai drusku vēlāk... Un kāmēr cits dabon to naudu, paņemi viņu labāk tu... Es viņu tev labprāt novēlu. Tu arvien pret mani esi bijis labs. Ne tā kā citi... Nu?...

K r a s t s: Tu runā briesmīgas lietas!... Tu esi gluži traks...

J ē k a b s: Ko nu... Neizliecies... Naudas tev ļoti vajadzīgs... Dabūsi viņu, varēsi nomaksāt renti... Nesviedīs vairs tevi no mājām ārā... Arī istabu varēsi izlabot... Un zirgu nopirkt... Ragavas... Tādas pat kā kaiņam... Dzeltēni mālētas... Es jau zinu: tu par to sapņo...

K r a s t s: Ech, nerunā tu labāk par tām lietām... Nekārdini tu mani!... Ko tad tu gribi no manis? Tu ieņāci manā mājā, es tevi uzņēmu, paēdināju, padzirdināju. Un tu vēl man dari tādas nepatīkšanas. Ech, ej labāk uz šķūni gulēt! (Grib piecelties no galda.)

J ē k a b s: Na, pagaidi vēl brītiņu... (Izvelk no kabatas šņabja pudelīti.) Še, iedzer, tad paliksi saprātīgāks... Nu, ņem...

K r a s t s vilcinās, bet tak paņem pudeli, iedzer un atdod Jēkabam. Arī šis iedzer.

J ē k a b s: Tas krietni silda... Nu, kā tad palika?...

K r a s t s errīgi: Es taču tev teicu, lai tu liec mani mierā.

J ē k a b s: Neesi nu muļķis... Apdomā labi, kā tās lietas stāv, tad pats atzīsi...

K r a s t s: Tas ir grēks, noziegums. Es to nedarīšu...

J ē k a b s: Tas nav grēks... Un ja tas ir grēks, tad es to ņemu uz sevi.

K r a s t s: Viņi taču tevi atzīs par vainīgu, notiesās... Varbūt pat uz nāvi...

J ē k a b s: Varbūt... Bet tas taču neko nenozīmē.

K r a s t s: Kā neko nenozīmē?

J ē k a b s: Tā kā tā mani apcietinās un notiesās.

K r a s t s: Bet tad es nebūšu tavš slepkava.

J ē k a b s: Neviens nebūs mans slepkava. Un tu mazāk, kā kurš cits. Es pats esmu savš slepkava... Še, iedzer vēl! (Abi dzer.) Un nu, sniedz man roku un būs darīts. Zināšu mazākais, ka rītā tikšu godīgi aizvests uz miestu un nevis ķēdēs saslēgts, uz muguru sasietām rokām... Nu, kā būs? (Satver viņa roku.) Tā tad iet?

K r a s t s izrauj roku, sakampj galvu: Ak, ko tu ar mani dari, ko dari?! Tu gribi, lai es palieku par noziedznieku!... Kungs, Kungs, piedod man!

J ē k a b s: Klau... Tur, laikam, saimniece nāk... 500 rubļu ir liela nauda... To tu neaizmirsti... Nu, pasteidzies... Tā tad — jā?... Viss, viss tev būs... I rente, i istaba, ir zirgs, i rati..., Tu vēl vari tapt bagāts...

K r a s t s: Ar grēka naudu cilvēks nekad netiek bagāts.

J ē k a b s: Tā nav grēka nauda... Es tev jau teicu... Tā ir pateicības nauda... Nu? Ja nē, tad būs jāiet prom... Iešu pie kāda cita. Gan tas mācēs naudu paņemt. (Ņem cepuri.) Ardievu, saimniek!...

K r a s t s izsamisis, cīnās ar sevi: Pagaidi!!!

J ē k a b s: Ā! Nu, tā ir labi! Tā tad — līkaup! (Sniedz viņam roku; Kalns nedroši, vilcinādamies dod savu.) Bet, klausies, saimniek, — viens nolīgums: manu māti, to tu glabā un pieturi līdz viņas nāves stundai. Vai to tu apsoli?

K r a s t s: Es tev zvēru.

J ē k a b s: Nu, paldies... Taču tu nāci pie prāta! Tas man patīk... Nu es ar mierīgu prātu varu likties uz ausi...

L ī z e piepeši pamodusies: Es dzirdēju viņa balsi... Jēkabs... Tu esi te... Es zinu, tu esi te... Viņi man me-

lo... Nāc šurpu, dēls... Dēliņ, mans... Es tevi tā gaidiju, tā gaidiju... Nāc, dēliņ...

Jēkabs klusu drebošā balsī: Ej saimniek, saki viņai, ka manis še nav, ka viņa maldās... (Slauka asaras.) Es negribu viņai rādīties... Labāk nē... Viņa vai nomirs aiz uztraukuma.

Krasts pieiet pie Līzes: Te neviena nav... nav... Tev nav Jēkaba. Jums tikai izliekas...

(Ienāk saimniece ar Zeti)

Līze: Nu... nu viņš atkal izgāja... Kāpēc jūs viņu izdzināt?... Kāpēc jūs viņu nelaizāt pie manis?...

Grieta: Te neviens neizgāja... Es, mēs ar Zeti ienācām.

Līze stīvi, bālām izdzisušām acīm, raugās tumsā: Nē, nē — viņš nav izgājis. Tur viņš ir... Tur viņš stāv... Pie sienas...

Krasts: Tas nav viņš.

Līze: Tu melo... Tas ir viņš...

Zete: Nē, tas ir kaimiņu Krišs.

Līze: Lai viņš panāk šurpu...

Zete klusu: Ej, Jēkab, ej... Viņa tevi nepazīs.

Jēkabs pieiet pie Līzes gultas.

Līze rauga viņa vaigus, tausta bārdu: Jēkabam nebija bārdas... Tas nebūs viņš... Runā, lai dzirdu tavu balsi.

Jēkabs pārmaina balsi: Tu maldies, Līzes māt'... Es neesmu Jēkabs...

Līze bēdīgi: Nē, nav vis Jēkaba balss... Viņš nav pārnācis... Bet — viņš pārnāks... pārnāks... būs drīz še... būs še... (Atkrīt gultā.)

Jēkabs pēc brīža: Nu, būs man arī jāiet gulēt šķūnī salmos.

Grieta: Varēji jau palikt istabā. Tur nosalsi...

Jēkabs: Ko nu... Labi sasegšos... Tad būs gan silti... Un tur būs drošāki... Ja mani atradīs, varu teikt, ka esmu ielīdis un jūs no manis nekā nezināt.

Krasts: Iedod viņam, saimniec, manu kažoku ko apsegties.

Jēkabs: Nē, to tik nē, — tas būtu atkal pierādījums pret jums... Pietikšu ar zirgu deķiem...

Grieta: Tad jāiet atnest no klēts... Nāc, iesim, saimniek... Lai Jēkabs pa to laiku patriecas ar Zeti. (Iziet ārā.)

Jēkabs: Nu, Zetiņ, kā tev nu gāja pa visu to laiku?

Zete: Šā, tā... Kā nu kuņo reizi...

Jēkabs: Vai tu nedusmojies uz mani, ka tik ilgi nebiju še?

Zete: Ko nu dusmoties... Taču laikam nevarēji... Bij gan kādreiz tā sērīgi ap sirdi, ka nekas pasaulē nepatika...

Jēkabs: Un redzi nu, kā mēs atkal satiekamies. Tu tāda pat laba, nevainīga, kā agrāk, bet es noziedznieks...

Zete: Nerunā jel tā, Jēkab... Tas man dara sāpes... Tu neesi noziedznieks aiz ļaunas sirds un ja tu arī būtu noziedznieks, tu man esi tikpat mīļš, kā agrāk...

Jēkabs: Manu labo, mīļo skuķēn! (Skūpst viņu.) Cik labi būtu, ja mēs tagad varētu palikt kopā! Cik laimīgi mēs būtu!... Kā mēs dzīvotu!... (Izsamisis.) Ak, kam, kam man vajadzēja to darīt!...

Zete: Kas darīts, padarīts... Tur vairs nekā nelīdzēsi... (Pauze.) Varbūt, ka tevi attaisnos!...

Jēkabs: Nē, Zetiņ... Tie veltīgi sapņi... Katorga gaida mani... Varbūt, ka es vēl atgriežos... Bet tad man būs sirmi mati un līka mugura... Tad tu vairs nevarēsi mani mīlēt...

Zete: Nē, Jēkab! Tad es tevi mīlēšu vēl vairāk... tavu ciešanu dēļ... Tad tev visvairāk vajadzēs manas mīlestības.

Jēkabs: Cik tu laba... Un mīļa!... Tu mani gaidīsi... tu gaidīsi?!

Zete: Jā, Jēkab... gaidīšu...

Jēkabs: Cik ilgi?

Zete: Desmit gadu, divdesmit, trīsdesmit... Visu mūžu!

Jēkabs: Sirsniņ!... (Jūsmīgi apkampj viņu.) Tagad es ar vēl lielāku prieku eju pretim savam liktenim. Grūti ir, Zetiņ, bez cerības dzīvot. Cietumā tam vajaga būt vēl grūtāki!... Bet man nu būs cerība, būs cerība!...

Zete: Es arī cerēšu...

Jēkabs: Lai Dievs svētī to dienu, kad mēs atkal sastapsimies... (Grieta pie pēdējiem vārdiem parādās uz slēgšņa, viņai nopakaļ nāk Krasts.) Tā... Tagad es varu iet pie miera... Es jums saku, es gulēšu šonakt kā no-sists... (Paņem deķus.) Nu, ar labu nakti, Zetiņ! (Skūpsta viņu.) Ar labu nakti, saimniec!...

Krasts: Es tevi pavadišu uz šķūni. Lai neuzkrīt suņi...

Jēkabs: Nē, nē... Viņi man nekā nedarīs... Viņi mani pazīst. Tā tad zini, saimniek: rīt ar mazu gaismiņu.

Krasts neatbild.

Jēkabs: Tu apsolījies., Es tev ticu... Ar labu nakt' (Iziet, suņi iesāk riet, bet tūliņ apklust.)

(Istabā brīdi klusums)

Grieta: Ej nu, Zete, gulēt...

Zete iet gulēt: Iešu... iešu... Ar labu nakt'...

(Klusums)

Krasts: Vai zini ko, Grieta?

Grieta: Nu?

Krasts uztraukts: Mums būs nauda... Daudz naudas... Samaksāsim renti... Salāpīsim istabu... Nopirksim zirgu... Un ragavas... Dzeltenas ragavas... Tādas kā Pinteram...

Grieta: Ko nu melsi... Vai tu bez prāta? Man sirds nav īstā vietā un viņš tev vēl joko... (Paņem sveci un iziet ķēķī, durvis vaļā atstādama. Istaba paliek patumsā.)

Krasts sēž, galvu rokās atspiedis un stīvi raugas zemē, tad sakampj galvu un šņukstēdams nokrīt uz ceļiem pie gultas. Līze gultā nemierīgi sakustas. Ārā gaudo sniegputenis.

Priekškars